

El català de les màquines: llengua, cultura i intel·ligència artificial

Àmbit 1. Com ens comuniquem?

Lloc: Sala Abat Panyelles, Plaça del monestir, Sant Feliu de Guíxols

Data: 31 de maig de 2025

Relator: Joan Luque

Acte celebrat a Sant Feliu de Guíxols al voltant de la relació entre llengua, cultura i intel·ligència artificial, organitzat pel nou Congrés de Cultura Catalana amb la col·laboració del Museu d'Història i l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols.

La jornada aplega reputades personalitats dels Països Catalans amb expertesa entorn de l'àmbit de la comunicació i la tecnologia; amb la pretensió de debatre i reflexionar sobre com els avenços tecnològics d'impacte global afecten la llengua catalana. La jornada consta d'una ponència inaugural sobre les fortaleeses de la situació actual del català i dues taules de debat on diversos experts reflexionaran obertament envers dos tòpics: en primer lloc, la importància de la presència del català a les xarxes i plataformes digitals i, en segon lloc, sobre la potencialitat de la intel·ligència artificial (IA) com a eina per fer país.

1. Obertura de l'acte

A la benvinguda, l'acte és obert per **Josep Melcior**, primer tinent d'alcalde de Sant Feliu de Guíxols; **Esteve Plantada**, director del Congrés de Cultura Catalana; i **Xavier Duran**, membre del comitè executiu de la Fundació Congrés Cultura Catalana. D'entrada, Melcior dedica unes concises paraules a la importància que la llengua i cultura catalanes advoquin per la cohesió social i recorda les persones que lluitaren per aquestes en temps difícils. Aplaudeix, a més, el retorn de l'històric Congrés a la ciutat que l'acollí adés als anys 1975-1977. Després, pren la paraula Plantada, qui agraeix la predisposició a col·laborar de la ciutat i emfatitza la necessitat de ser conscients de la nostra posició: «ens trobem davant d'un present que ens desafia i un passat que ens encoratja». Tot seguit, agraeix la presència d'assistents de llocs tan diversos i llunyans i lloa els orígens populars d'aquesta iniciativa —«la gent, la ciutadania feia el Congrés». En aquest sentit, recorda que es tracta d'una proposta que ofereix un espai on repensar, debatre i reflexionar qui som i qui podem ser. L'essència del Congrés, doncs, és fer-se preguntes, per a construir un futur més lliure i conscient. Per aquest motiu, una de les preguntes és 'qui controla la tecnologia?'.

Duran clou l'obertura de l'acte esbossant que el terme 'cultura' és molt ampli i abasta des de la llengua, la literatura o l'art fins al territori, la innovació o la tecnologia. Una llengua no és només el seu vocabulari, també és una visió del món, una manera de viure que ha de contemplar certa diversitat. Reitera la idealitat del Congrés com a escenari on debatre, preguntar-nos i reflexionar sobre el passat per anar més enllà i fer sorgir idees i noves iniciatives concretes. Així, Duran rememora els moments en què, certs valents s'aventuraren a fer una aposta incerta i arriscada per un

diari digital en català. Un projecte que 30 anys després continua amb nosaltres i que suposà un grandíssim avenç per a la nostra llengua: VilaWeb.

Acabada l'obertura, **Vicent Partal**, reconegut periodista i director i fundador de VilaWeb, inaugura l'acte. Per començar, Partal enuncia la tesi que articularà la seva intervenció. Amb to provocatiu afirma que «cal repensar el català» i que «cal mirar les coses també allà on estem molt bé», sense tancar-nos a un discurs victimista que només aprecia la negativitat de la situació actual del català. «Si demà tots els parlants del català desapareguessin sobtadament, el català no moriria, perquè les màquines el parlen» —apunta Partal. Consegüentment, declara que ens trobem en un nou paradigma revolucionat per la tecnologia, en el qual, gràcies als seus parlant, el català ha esdevingut una llengua global. És a dir, que es troba entre les 60 llengües d'abast global i integrades als sistemes informàtics (sintetitzades). Emperò, què és una llengua 'global'?

La globalització actual —menciona Partal— pot arraconar les llengües o bé projectar-les com a llengües globals. Ergo, el que defineix avui realment la 'globalitat' d'una llengua és l'accés d'aquesta a les eines tecnològiques emprades per la globalització —més enllà del poder polític o el nombre de parlants de què disposi.

En aquesta línia, Partal proclama l'existència d'una catalanitat global, conseqüència de la disseminació dels catalans (400.000 catalans fora dels Països catalans) que difumina el territori català. La globalització ha possibilitat, doncs, situacions impensables temps enrere, com, per exemple, la presència de cotxes sense conductor a Irlanda que operin en català. La potència que tenim com a país —tot i ser un 0,1% de la població mundial, produïm un 1% de la producció científica total— i la perseverança de la societat civil ha fet possible aquesta nova realitat. Partal ratifica, d'aquesta manera, l'existència de dos paradigmes summament positius. D'una banda, posseïm una llengua estandarditzada i amb mentalitat exportadora,

globalitzadora i plurilingüe; la qual cosa ha permès una comunitat altament organitzada i lingüísticament conscient —sentim com a suficient ser catalans per a ser globals. D'altra, disposem d'un procés de globalització tecnològicament i lingüísticament obert, que no obstaculitza ni tan sols les llengües minoritzades.

«No és que vulgui viure només en català, sinó que vull viure plenament en català» — amb aquests termes Partal clou la seva intervenció; sostenint que si cal repensar el català és perquè, malgrat que sigui una llengua minoritzada, no és una llengua menor; atès que gràcies a la tecnologia ha sabut fer-se un lloc a la globalització.

2. El català a les xarxes i plataformes

Amb Mariola Dinarés, Mikel Forcada i Toni Bertólez (ponents) i Josep Andújar «Sé» (moderador)

A continuació, comença la segona part de la jornada. **Josep Andújar**, cantautor i periodista guixolenc (conegut artísticament com a «Sé»), modera la primera taula de debat. Andújar posa de manifest la rellevància que la llengua i cultura catalanes puguin fer-se un lloc a la web, atès que, a un món interconnectat i global, les plataformes digitals i les xarxes condicionen la força, la pervivència i la normalització d'una llengua.

Seguidament, se cedeix la paraula a **Mariola Dinarés**, periodista digital, creadora de contingut, i directora del programa *Popap* de Catalunya Ràdio. Dinarés anuncia que tractarà de mantenir la perspectiva positiva i optimista oberta empresa per Vicent Partal. Per aquest motiu, centra la seva intervenció en la noció de 'multitud'. La llengua catalana ha de vetllar per contemplar la diversitat existent al món des d'una perspectiva multigènere i multigeneracional a través de la tecnologia. Explica que, des dels seus començaments col·laborant a Flaix FM, ha treballat amb altres companys

per a obrir una escletxa per al català a les xarxes; una tasca que anteriorment sempre es concebia com quelcom rellevant.

Actualment, Dinarés afegeix que la sortida de ChatGPT al novembre de l'any 2022, una intel·ligència artificial generativa i fàcilment consultable, ha generat la creença enganyosa que aquesta màquina és totpoderosa i sap 'pensar'. Certament, la seva existència i disponibilitat obre moltes possibilitats; i el fet que empri el català pot ser vist com un signe de cert avenç. «Però, no hem de “fer capelleta” amb el contingut en català, hem de ser ‘tecnooptimistes’» —Dinarés reflecteix així la importància d'aprofitar les oportunitats que la tecnologia ens proporciona per a crear encara més contingut en català. En suma, per un costat, hem d'evitar acostentar-nos només amb la utilitat de les màquines i examinar amb deteniment els seus productes, «tocant més els nassos» i portant la veu cantant. Per l'altre, hem de ser consumidors curosos i propugnar la presència del català fins i tot a aquells àmbits —com la llengua en què es mostra una plana web— que pugui semblar més redundant.

Tot seguir, és el torn de **Toni Bertólez**, físic, estudiant de doctorat (UB) i divulgador científic. Bertólez inaugura la seva intervenció posant en relleu que un dels objectius essencials dels parlants de català hauria de ser 'fer comunitat'. El projecte *Neurones Fregides*, del qual és membre, constitueix un exemple paradigmàtic de la mena de comunitat a què es refereix. Un grup de persones que comparteixen gustos i uneixen forces per a fer bona ciència, arribar a un públic més ampli i millorar conjuntament com a comunicadors. Segons Bertólez, a imatge d'aquesta mena de grups, és imperiós que com a catalans fem xarxa per a resistir el poder dominant i individualitzant de les plataformes digitals. Al cap i a la fi, el fet que avui dia les màquines parlin català és el fruit de la comunió de persones que han decidit establir vincles a escala local i emprar l'oportunitat que signifiquen les xarxes i Internet per a transcendir la pantalla i fer-se un lloc globalment.

Per últim, pren el torn **Mikel Forcada**, excatedràtic de Llenguatges i Sistemes Informàtics a la Universitat d'Alacant (2002-2024) i membre de Softcatalà. Per començar, Forcada segueix la línia de Bertólez i menciona que un altre exemple paradigmàtic de 'comunitat' és l'ONG de Softcatalà, que aplega persones voluntàries de diverses disciplines per a promoure l'ús del català en els àmbits tecnològic i digital. L'objectiu de l'associació és oferir eines per a poder generar obres en català, com, verbigràcia, correctors, memòries de traducció, diccionaris de sinònims, transcriptors de vídeo... sense perdre de vista les particularitats de cada dialecte. A aquest esforç que contempla la diversitat és on trobem la substància de la comunitat, d'acord amb Forcada. Les eines que proporcionen són lliures, obertes i gratuïtes, cosa que, d'una banda, permet que qualsevol persona pugui col·laborar i, d'altra, dirimeix l'enorme dependència tecnològica existent. Apreciem aquí, per tant, com les tecnologies poden ajudar a fer molta comunitat i a unir i apoderar els parlants del català.

3. La intel·ligència artificial com a eina de país: recerca, economia i cultura

Amb Maite Melero, Llorenç Valverde i Jordi Ascensi (ponents) i Xavier Duran (moderador)

Després d'un breu descans, **Xavier Duran** dona principi a la tercera i darrera part de l'acte. Duran porta a collació, com indica el títol d'aquesta taula de debat, la importància que la intel·ligència artificial (IA) té al nostre dia a dia. Remarca que és una eina de país, en el sentit que tenim centres de recerca punters en aquest tema i disposem del millor motor per a fer-ho funcionar: les persones que tracten d'innovar i fer avenços en aquest camp diàriament. Deixa la paraula a algunes d'aquestes persones.

Maite Melero, investigadora, doctora en Lingüística Computacional (2006, Pompeu Fabra) i directora del Grup de Traducció Automàtica del BSC, és la primera a intervenir. Melero destacarà els principals canvis en el panorama tecnològic del català des de l'any 2022. Si contrastem la situació del català l'any 2022 i l'actual, podem apreciar que s'han esdevingut diversos canvis substancials durant aquests darrers anys. Les dificultats inicials detectades, relatives a l'accés limitat a dades lingüístiques (eina de treball bàsica de les tecnologies), la manca d'especialització i la dispersió dels recursos existents, han estat prou palliades. Actualment, el català ha començat a adquirir i fonamentar una infraestructura pròpia; cosa que, amb l'aposta europea per tecnologies multilingües, ha donat molta més visibilitat a la llengua catalana. Vegem-ho en detall.

Malgrat que l'hegemonia de les llengües globals hagi trontollat lleugerament, la diglòssia creixent entre les generacions de joves i la manca d'inversió en IA pròpia encara suposa una preocupació imperant. A més, la proliferació de les intel·ligències generatives (com el famós ChatGPT) ha generat noves maneres de valorar i tractar les dades. Així i tot, Melero es manté optimista. Les dades revelen que la llengua catalana és bastant present, rep molt de suport públic i posseeix una comunitat activa de programari lliure i obert. De fet, el projecte AiNA, que inicià l'any 2022, naixé amb la pretensió de reclamar certa sobirania digital per al català. Aquesta mena de projectes han propiciat grans avenços en models multilingües digitals, aportant solucions de qualitat per a llengües petites i mitjanes minoritzades. A més, la gran recopilació de dades lingüístiques en català que s'han pogut dur a terme al llarg dels darrers anys han permès el progrés de la llengua en l'àmbit de tecnologies de text i de veu. En definitiva, la situació actual ens mostra com la IA ja està preparada per a poder proporcionar una infraestructura pública de país; amb la qual cosa, tot i la persistència de certs problemes, podem afirmar que s'ha produït un

salt qualitatiu real en l'àmbit de la IA en llengua catalana —un salt, emperò, que necessitarà certa comunitat, sobirania tecnològica i continuïtat per a esdevenir estructural.

Agafa la paraula **Llorenç Valverde**, professor emèrit i director de l'Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial de la Universitat de les Illes Balears. Valverde comença desmuntant els mites massa imaginatius que proclamen la futura dominància mundial de les màquines. Certament, durant els darrers anys s'han esdevingut alguns èxits al camp, com el de les intel·ligències generatives abans esmentades; emperò, des de la seva aparició a finals dels anys 50 del segle passat fins a l'actualitat hi han hagut molts fracassos. «La curta història de la intel·ligència artificial és una història de fracassos, i alguns prou extraordinaris», esmentava Valverde. Això no obstant, la bona notícia és que en el camp de l'IA som molt més proactius que reactius, cosa que ens permet cert optimisme pel que fa a futurs èxits. De nou, el motor són els esforços dels seus parlants. Dos exemples cristal·lins són l'adquisició del domini 'cat' o el fet que el català formi part de gairebé totes les IA generatives existents. Per aquest motiu, tot i les dificultats que assetgen la nostra llengua, Valverde defensa que «els catalans hem de fer enveja, no pena», perquè tenim moltíssimes fortaleces i grups de persones preparats i disposats a fer país i treballar per la llengua (UV, UB, UdG, UdL...). Hauríem de fer, més aviat, un exercici de presa de consciència i d'amplificació de la visibilitat del català. Un projecte en català per a catalans que ens permeti dotar-nos d'infraestructura pròpia i de dos factors indispensables: una vertadera independència de recursos i una sobirania tecnològica i de dades genuïna (on tinguem els nostres propis magatzems de dades). Valverde reconeix la dificultat d'assolir aquests objectius; tanmateix, reconeix també la multiplicitat d'èxits que hem cultivat en aquest camp, com la fundació i proliferació d'entitats com l'Associació Catalana d'Intel·ligència Artificial.

Per acabar, pren la paraula **Jordi Ascensi**, enginyer en telecomunicacions (UPC-Barcelona Tech) i cap de tecnologia a la fundació Andorra Recerca+Innovació (des del 2020). Ascensi tracta de fer arqueologia digital per a dibuixar la història de l'evolució del paradigma digital de finals del segle XX fins a l'actualitat, subratllant grans avenços comunitaris dels noranta —quan es va poder a començar a viure en català a l'àmbit digital— i dels dos mil: aparició de Viquipèdia, el domini ‘.cat’ i ‘.ad’ a Andorra, etcètera. Després d'aquest repàs, Ascensi tracta d'aportar una perspectiva relativista. És cert que l'ús del català no està malament, però cal diferenciar entre el que fem en català (contingut) i la presència a la interfície digital del català (continent). Al final, encara existeix una enorme presència de l'anglès, la influència del qual continua creixent de forma exponencial, minorant el pes relatiu de la resta de llengües. En efecte, s'està fent bona feina, però cal continuar treballant. Davant d'aquesta situació, Ascensi llança la següent pregunta: què podem fer per la pervivència i resistència del català a aquest àmbit?

Finalment, d'una banda, si ens emmirallem a les iniciatives institucionals, veiem que a Andorra es promulga lleis que suportin l'ús del català als àmbits quotidians (ex. dret de ser atès en català, Llei 6/2024) o es participa activament a estructures multinacionals com la UNESCO i a projectes com la Xarxa de Monitoratge del Català Digital (XMCD). D'altra, si meditem les possibilitats dels individus, denotem que podem parlar-nos en català (importància vital), coordinar-nos amb grans empreses a escala geopolítica per adreçar la diversitat cultural i la rellevància de fer comunitat (parlar-ne), harmonitzar els esforços que fem entre tots i apellar a entitats del marc comú europeu.

Com ens comuniquem, doncs?

Com a cloenda de l'àmbit i de les reflexions i discussions nascudes al marc del Congrés, es conclou que malgrat que el futur és difícil de predir, hem d'anar reflexionant i construint-lo perquè d'entre tots els possibles ens acostem més al que necessitem i desitgem. Les tecnologies han vingut per a quedar-se i presenten grans oportunitats per a la llengua. Les claus són treballar conjuntament, harmonitzar-nos i coordinar-nos per a portar endavant iniciatives conjuntes i concretes que facin comunitat i país. Especialment, hem de tractar de reduir riscos, evitar la dependència de recursos i dades i fer camí cap a la sobirania digital cultural i lingüística. Fem comunitat pel català.